

Alternativní vzdělávání

INOVATIVNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY A ALTERNATIVNÍ
VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

TMV 1.12.2015

Co už o alternativních vzdělávacích přístupech víte?

S jakým alternativním pedagogickým přístupem nebo inovativním vzdělávacím programem jste se již setkali?

V čem jsou alternativní pedagogické koncepce/inovativní programy pro Vás zajímavé?

Co inspirativního pro pedagogickou činnost nabízejí?

Co vypovídá v jejich neprospěch? V čem spatřujete jejich nevýhody?

Alternativní škola

- výchovně vzdělávací systémy, pocházející z období reformní pedagogiky (waldorfský, montessoriovský, freinetovský, daltonský, jenský plán)
- inovativní, tvořivý, měnící se
- Zaměřenost na dítě, snaha nezničit touhu poznávat nové věci a jevy a umožnit vývoj podle jeho možností.
- Škola, která přijme některý z inovativních vzdělávacích programů na úrovni školy - otevřená škola, komunitní škola, Program Škola podporující zdraví, Tvořivá škola, integrovaná nebo inkluzivní škola (Havlínová, 2002); v jednotlivých třídách - vzdělávací koncepce Začít spolu, ITV – integrovaná tematická výuka, nebo předmětech Čtením a psaním ke kritickému myšlení, Dokážu to?; možnost individualizace vzdělávací cesty jednotlivce individuální vzdělávání, E-learning.

Summerhill a Montessori pedagogika

Summerhill

Příběh první demokratické školy na světě

<https://www.youtube.com/watch?v=2Shah1Ulf98>

Maria Montessori Dokument

Proč Waldorf?

<https://www.youtube.com/watch?v=eSPbodl3Luc>

časopis Waldorfské školy

http://www.iwaldorf.cz/wald_ped.php?menu=ped-owa

Montessori pedagogika

Třístupňová výuka

Výklad a prezentace nového učiva se provádí, tzv. třístupňovou (třífázovou) výukou.

Spočívá ve třech po sobě jdoucích fázích,

díky kterým dojde ke komplexnímu pochopení nové látky.

Příklad pro práci s tělesy:

1. Pojmenování učitelem

První fáze představuje úvod do práce s pomůckou a spojení smyslového vjemu s příslušným pojmenováním. Výběr pomůcky závisí jak na učiteli, tak na dítěti. Učitel by měl novou pomůcku vybrat na základě úrovně připravenosti dítěte. Důležité je svým přístupem probudit v dítěti zájem. Učitel používá podstatná a přídavná jména. Vezme do ruky krychli a dítěti sdělí: „To je krychle.“ Takto ukáže a pojmenuje všechna tělesa ze sady.

2. Znovupoznání

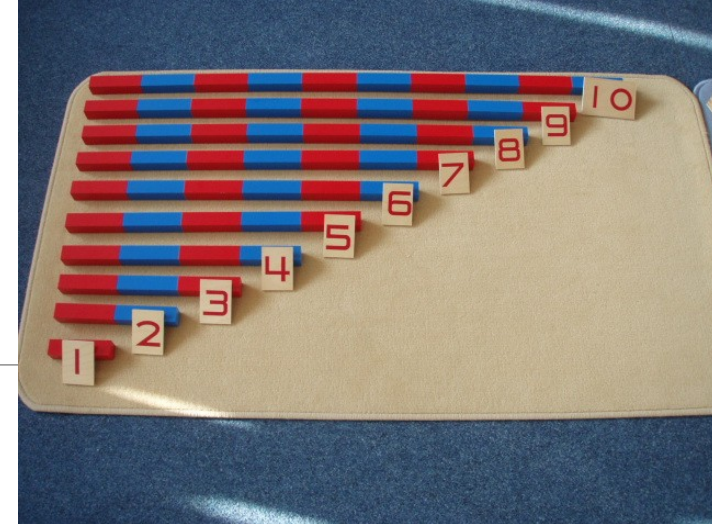
Cílem druhé fáze je rozpoznání předmětu pomocí příslušného pojmenování. Jedná se o ověření úspěšnosti první fáze výuky, zda si dítě v paměti spojilo předmět s jeho názvem. Učitel dítěti zřetelně položí otázku týkající se podstatného nebo přídavného jména. V případě těles by to byla otázka: „Co z toho je krychle?“, popř. „Ukážeš mi krychli?“. Dítě ukáže na těleso, o kterém si myslí, že je krychle. Takto si učitel ověří většinu nebo všechna tělesa (podle zájmu dítěte) a své otázky opakuje.

3. Aktivní ovládnutí

Třetí fáze slouží k zopakování názvu příslušného předmětu. Jde o další ověření první fáze výuky. Učitel vezme do ruky těleso a položí dítěti otázku: „Co je tohle?“. Pokud má dítě dobře zafixované spojení předmětu s jeho názvem, odpoví správně. Ve druhé fázi bylo dítě pasivní a pouze na předměty ukazovalo. Teď, když má nově naučený pojem aktivně použít, může být nejistě. Je na učiteli, aby dítě vhodným způsobem povzbudil a požádal ho o zopakování odpovědi.

Montessori výuka v praxi

Metodika práce v pedagogickém systému M. Montessori je rozdělena do pěti základních oblastí (oborů) podle didaktického materiálu: praktický život, smyslová výchova, jazyková výchova, matematika a kosmická výchova. S prvními dvěma oblastmi se na základní škole setkáváme zřídkakdy. Pokud je škola vybavena didaktickým materiálem pro oblast praktického života a smyslové výchovy, je určen pro děti, které neprošly Montessori mateřskou školou. Doplnující oblasti tvoří geometrie a hudba.

Specifikum: **Kosmická výchova**

Kosmická výchova je specifikum Montessori systému výuky. Jedná se o jedinečnou oblast, která zaštiťuje ostatní obory. Název kosmická výchova se užívá ve spojení se základní školou, v mateřské škole jsou to tematické projekty, rozšiřující aktivity. Základními pojmy kosmické výchovy jsou celistvost a propojení. Poznatky předáváme dětem v ucelené podobě a **veškerý obsah je propojený.**

Waldorfská pedagogika

Principy waldorfské pedagogiky

Waldorfská pedagogika staví na **celostním pojetí člověka**: podporuje jeho všestranný rozvoj a vyhýbá se nadměrné specializaci a jednostrannosti.

Bohatá škála nabízených činností zohledňuje různá nadání dětí a umožňuje každému dítěti najít si obor, ve kterém může mít šanci vyniknout. Ve vzdělávacím programu se proto objevují specifické epochy i netradiční disciplíny, jako např. knihařství, zahradnictví, kovotepectví nebo zeměměřičství.

Metody práce waldorfských učitelů **vycházejí z vývojových zákonitostí jednotlivých sedmiletí** a učivo základních předmětů (jako např. českého jazyka, matematiky, dějepisu, fyziky a dalších podle konkrétních ročníků) se realizuje v tzv. epochách. Epocha je souvislý blok trvající 3–6 týdnů v hlavním vyučování, který představuje první část dne o délce cca 100 minut, a je tvořen z rytmické, výukové a vyprávěcí části. Epochy se v jednom předmětu v každém ročníku minimálně jednou opakují.

Antroposofie jako myšlenkový základ pedagogiky Rudolfa Steinera

Základy waldorfské pedagogiky byly položeny v roce **1919** myslitelem a filozofem rakouského původu **Rudolfem Steinerem (1861–1925)**. Jedním z nejzřetelnějších znaků, kterými se liší od jiných pedagogických směrů, je její duchovní zaměření vycházející z antroposofie. **Antroposofie je myšlenkovým proudem otevřeným lidem přicházejícím z jakékoliv náboženské tradice. Vychází z přesvědčení, že člověk má svůj původ v duchovním světě, s nímž se má ve své pozemské existenci svobodně a bděle znovu spojit. Ve středu zájmu antroposofie, jak vyplývá z názvu, stojí člověk (anthropos) a hledání moudrosti (sophia) o člověku.** Kromě pedagogiky antroposofie nachází odezvu i v mnoha dalších odvětvích lidské činnosti, jako např. v lékařství, biodynamickém zemědělství, terapeutické péči o postižené, architektuře, farmacii, v řadě uměleckých oborů a dokonce i v ekonomické sféře. V České republice se nejvýrazněji uplatňuje právě ve waldorfské pedagogice.

Cílem waldorfské pedagogiky však v žádném případě není a nesmí být vychovat z dětí antroposofy, ale vést je „ke svobodné individualitě, k individualitě, která bude znát nejen předepsanou látku, ale která bude především mít rozvinuté schopnosti nešablonovitěho myšlení, sociálního citění a odpovědného jednání“ (Hradil 2002:9).

Na antroposofických základech je vystavěn učební plán waldorfské školy a učitelé v ní čerpají impulsy pro svou pedagogickou práci. Rudolf Steiner (2003:21) jednoznačně stanoví, že nesmí být na waldorfské škole, která nechce být školou světonázorovou, vyučována: „...antroposofie nebude žádným naukovým obsahem, nýbrž budeme usilovat o aplikaci antroposofie v učitelské praxi.“ Jinými slovy, učitel vycházející z antroposofických podnětů musí tyto impulzy důkladně pochopit a „strávit“ a ve vyučování využívat jen to, co z nich sám dokáže vytěžit. Znamená to tedy, že antroposofickému poznání se věnují pouze učitelé, především individuálním studiem, prací v učitelském kolegiu a dalším vzděláváním. Výuka náboženství, pokud je ve škole realizována, by tudíž měla být vyučována zástupci jednotlivých denominací a žáci by ji měly navštěvovat podle vyznání praktikovaného v rodině.

Zpracovala: Mgr. Kateřina Dvořáková Ph.D.

Použitá literatura:

HRADIL, R. Průvodce českou anthroposofií. Hranice: Fabula 2002. STEINER, R. Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky. Semily: Opherus 2003.

UČITEL ve Waldorfské škol

Činnost waldorfského učitele je chápána jako **umělecký proces**. Posláním člověka je proměňovat svět, který ho obklopuje, k větší oduševnělosti. Děti mají prožít, že i předměty každodenní potřeby mohou být krásné, a mají si osvojit potřebné dovednosti proto, aby toto byly samy schopny realizovat. Kromě toho, „když děti podnikáme, aby vyjádřily duševní hnutí uměleckou činností, pak to znamená, že dáváme zelenou jejich nejhlubším potřebám.“ (Carlgren 1991:55) Proto mimořádné zastoupení uměleckých předmětů a velký důraz na manuální zručnost dětí.

Aby **třídní učitel** mohl své žáky opravdu poznat jako individuality a třídu jako sociální skupinu, měl by je optimálně vést **po celou dobu školní docházky**. Vyučuje všechny předměty s výjimkou těch, pro které nemá potřebné schopnosti.

V přístupu k učení usiluje waldorfská pedagogika o probuzení zvědavosti a vlastního zájmu žáků, čemuž významně napomáhá **slovní hodnocení**, jehož pravidla jsou popsána ve školním vzdělávacím programu. Žáci nejsou známkováni, v průběhu roku dostávají zpětnou vazbu od svých učitelů v podobě ústní i písemné. O projevech a výsledcích žáků učitelé dále referují na pravidelných rodičovských schůzkách (obvykle jednou za měsíc) a při individuálních konzultacích s rodiči (nejméně jednou za pololetí).

Školy pěstují **intenzivní spolupráci s rodiči**, kteří stojí na počátku vzniku každé školy. To je také pro waldorfské školy zcela specifické – nejsou zřizovány „shora“, ale na základě iniciativy rodičů-zájemců a potenciálních učitelů.

Daltonský plán

ASOCIACE

Mezinárodní daltonská asociace

<http://www.daltoninternational.org/>

Česká asociace daltonských škol

<http://www.czechdalton.cz/>

OBRÁZKY DOSTUPNÉ ZDE: [ZŠ MUTĚNICKÁ \(BRNO\)](#)

Daltonský plán je vzdělávací metoda, kterou představila světu Helena Parkhurstová (kolem r.1920)

*Neobjevila se náhodou – úvod do 20. století znamenal v oblasti pedagogiky velké změny. Hledaly se nové možnosti, jak zaměřit vzdělání na potřeby dítěte. Výsledkem reformních snah je několik proudů alternativních škol -**Freinetovská škola, Waldrofská škola, škola Montessori a samozřejmě Daltonský plán.***

Helena Parkhurstová, dlouholetá spolupracovnice Marie Montessori, viděla ve vzdělávání velkou příležitost pro rozvíjení nejen základních dovedností dítěte, ale i celé dětské osobnosti. Daltonský plán se od dalších tradičně vnímaných „alternativních proudů“ vyznačuje obrovskou devizou: nejedná se o ucelený systém, podle kterého se musí postupovat krok za krokem, ale především o soubor principů, které ovlivňují styl výuky od základů.

Parkhurstová určila tři základní principy, od nichž se ve škole všechny aktivity odvozují.

Zodpovědná svoboda, spolupráce a samostatnost vyzývají žáka, aby se stal aktivním účastníkem vyučování.

Poskytneme-li dítěti dostatek **svobody při práci, učíme ho zodpovědnosti**, umožníme mu, aby **kreativně pracovalo vlastním tempem a ve vlastním časovém rozvrhu**. Navíc velké množství rozličných aktivit, které mohou probíhat ve třídě současně, vytvoří dostatečně **stimulující prostředí, které respektuje** výukové návyky všech dětí.

Zapojíme-li do práce všechny děti, **zvykáme je na týmovou práci**, která je čeká v budoucím profesním životě. Naučí se respektovat jeden druhého, hodnotit svoji práci ve spolupráci s učitelem i samostatně.

Jenský plán

Jenské školství

Jenský plán jako ucelenou vzdělávací koncepci rozvinul německý evangelický pastor a univerzitní profesor pedagogiky P. Petersen (1884-1952) v Jeně již v meziválečném období, v Nizozemí však byla první škola jenského typu otevřena až v roce 1960. Dnes sdružuje Nizozemský spolek jenských škol (NJPV - Nederlandse Jenaplan Vereniging) více jak 200 škol, z nichž většina je základního stupně. Nizozemí se tak řadí k těm evropským zemím, v nichž rozvoj jenského školství dosáhl vysoké úrovně.

Pedagogické zásady v jenských školách

- jenský plán zdůrazňuje nejen princip individualizace, ale i školní pospolitosti.
- Tyto zásady podporoval systém tzv. **kmenových věkově heterogenních tříd**, či **společných pedagogických slavností**. Nejinak je tomu i v dnešních nizozemských jenských školách.

Žáci nejsou děleni do věkově homogenních tříd, ale jsou seskupováni do věkově heterogenních kmenových skupin. Vedle toho ovšem zpracovávají některé úkoly týdenního plánu ve skupinách, které jsou relativně homogenní, hovoříme o tzv. výkonnostní skupině. Kooperace a pospolitost jsou podporovány rovněž možnostmi zapisovat se do tzv. výběrových kurzů, které jsou jednou z pevných součástí organizačních forem v jenských školách. Mezi rozvíjené aktivity ve vyučování patří v jenské pedagogice rozhovor, hra, práce a slavnost, které podporují jak kooperaci, tak i individualizaci.

- Jenské školy vycházejí z předpokladu, že učivo, aby žáka motivovalo, **musí odpovídat jeho okruhu zájmu**. To znamená, že musí alespoň částečně navazovat na dosavadní zkušenosti a znalosti. Vyučovaná problematika tak musí mít vztah k jeho přirozenému světu.

Freinetovská škola

Celestin Freinet (1896-1966)

francouzský učitel

- moderní škola založená na pracovní aktivitě žáků, na radosti, kooperaci a tvorbě školního společenství

Své zkušenosti uvedl hlavně ve spisech Pracovní výchova a Francouzská moderní škola. Tradiční škole vytýká, že je pasivní, rozvíjí pouze intelekt dítěte a zanedbává stránku citovou a volní.

Činnost dětí stimuluje školní tiskárnou. Žáci si sami připravovali a tiskli texty, z nichž vytvářeli tzv. "knihu života" dané školy. Freinet organizoval i konference, ankety, technické a řemeslnické kroužky. Místo učebnice využíval školní kartotéku, knihovnu, školní slovník, časopisy a audiovizuální techniku.

V min. AISIS a Moderní vyučování organizovalo soutěž o nejlepší školní časopis Freinet 2004.

Zdroje pro prezentaci

Průcha, J. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. Praha: Portál, 2000.

Rýdl, K. Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno: 1994.

Střelec, S. (ed.) Studie z teorie a metodiky výchovy II. Brno: Masarykova univerzita, 2005.

<http://www.czechdalton.cz/o-daltonu/>

<http://www.montessoricr.cz/montessori-vyuka-v-praxi/>

[http://www.whywaldorfworks.org/02 W Education/index.asp](http://www.whywaldorfworks.org/02_W_Education/index.asp)

<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1402/JENSKÉ-SKOLSTVÍ-V-NIZOZEMÍ.html/>

<https://www.youtube.com/watch?v=eSPbodl3Luc>

<https://www.youtube.com/watch?v=2Shah1Ulf98>

http://www.iwaldorf.cz/wald_ped.php?menu=ped-owa